

T.C. Resmî Gazete

Başbakanlık
Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğüne Yayınlanır
Sayı : 29872

29 Ekim 2016
CUMARTESİ

YASAMA BÖLÜMÜ

KANUNLAR

OLAĞANÜSTÜ HAL KAPSAMINDA ALINAN TEDBİRLERE İLİŞKİN KANUN
HÜKMÜNDE KARARNAMENİN DEĞİŞTİRİLEREK KABUL EDİLMESİNE DAİR
KANUN

Kanun No. 6749

Kabul Tarihi: 18/10/2016

BİRİNCİ BÖLÜM Amaç ve Kapsam

Amaç ve kapsam

MADDE 1- (1) Bu Kanunun amacı, 20/7/2016 tarihli ve 2016/9064 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla ülke genelinde ilan edilen olağanüstü hal kapsamında, darbe teşebbüsü ve terörle mücadele çerçevesinde alınması zaruri olan tedbirler ile bunlara ilişkin usul ve esasları belirlemektir.

İKİNCİ BÖLÜM Olağanüstü Halin Uygulanmasına İlişkin Tedbirler

Kapatılan kurum ve kuruluşlara ilişkin tedbirler

MADDE 2- (1) Millî güvenliğe tehdit oluşturduğu tespit edilen Fethullahçı Terör Örgütüne (FETÖ/PDY) aidiyeti, iltisakı veya irtibatı belirlenen;
a) Ekli (I) sayılı listede yer alan özel sağlık kurum ve kuruluşları,
b) Ekli (II) sayılı listede yer alan özel eğitim kurum ve kuruluşları ile özel öğrenci yurtları ve pansiyonları,
c) Ekli (III) sayılı listede yer alan vakıf ve dernekler ile bunların iktisadi işletmeleri,
ç) Ekli (IV) sayılı listede yer alan vakıf yükseköğretim kurumları,
d) Ekli (V) sayılı listede yer alan sendika, federasyon ve konfederasyonlar,
kapatılmıştır.

İçindekiler 408. Sayfadadır.
e-posta: resmigazete@basbakanlik.gov.tr

MÜHÜR		T.C. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI	
TICİL NO	ADI SOYADI	UNVANI	GÖREVE YAPTIĞI İL/İLÇE
		UNVANI	İSTANBUL
	GARSON		İSTANBUL
	SIVACI		ANKARA
	MEMUR		ANKARA
	YASAMA UZMANI		ANKARA
	YASAMA UZMANI		ANKARA
	YASAMA UZMANI		ANKARA
	YASAMA UZMANI		ANKARA
	PROGRAMCI		ANKARA
	MEMUR		ANKARA
	SAMA UZMANI		İSTANBUL
	MA UZMANI		ANKARA
	YARDIMCISI		ANKARA
	MANI		ANKARA
			ANKARA
			ANKARA
			ANKARA
			İSTANBUL
			İSTANBUL
			TANBUL
			NBUL

GELECEK KARANLIK

TÜRKİYE'DE İHRAÇ EDİLEN KAMU ÇALIŞANLARINA YÖNELİK SONU
GELMEYEN BASKILAR

AMNESTY
INTERNATIONAL

Uluslararası Af Örgütü, 7 milyondan fazla insanın herkesin insan haklarından yararlandığı bir dünya için mücadele ettiği küresel bir harekettir.

Vizyonumuz, her insanın, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve diğer uluslararası insan hakları standartlarında yer verilen tüm insan haklarından yararlanabilmesini sağlamaktır.

Uluslararası Af Örgütü, hükümetlerden, siyasi ideolojilerden, ekonomik çıkarlardan ve dinlerden bağımsız olup, gelirlerini büyük ölçüde üyelik aidatlarından ve bağışlardan sağlamaktadır.

© Uluslararası Af Örgütü 2017

Aksi ifade edilmediği müddetçe, bu belgedeki içerik Creative Commons (atıf, ticari olmayan, türetilmemiş, uluslararası 4.0) tarafından lisanslıdır.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

İzinler konusunda daha fazla bilgi için lütfen internet sayfamızı ziyaret edin: www.amnesty.org

Uluslararası Af Örgütü dışındaki bir telif hakkı sahibine atfedilen içerikler Creative Commons

lisansına tabi değildir. İlk kez 2017 yılında yayımlanmıştır

İlk kez 2017 yılında yayımlanmıştır

Amnesty International Ltd

Peter Benenson House, 1 Easton Street

Londra WC1X 0DW, UK

Endeks: EUR 44/6272/2017

Orijinal Dili: İngilizce

amnesty.org

Kapak resmi: 29 Ekim 2016 tarihinde yayımlanan kanun hükmünde kararname ile kararnameye ek mesleklerinden ihraç edilen kişilerin listesi. © Amnesty International

AMNESTY
INTERNATIONAL

İÇİNDEKİLER

ÖZET	4
1. ARKA PLAN: BİR DARBE GİRİŞİMİ, BENZERİ GÖRÜLMEMİŞ BİR BASKI VE KİTLESEL İHRAÇLAR	6
1.1 METODOLOJİ	8
2. KEYFİ İHRAÇLAR	9
2.1 İHRAÇLARA DAİR RESMİ GEREKÇELER	9
2.2 HAKSIZ YA DA AYRIMCI NİTELİKTEKİ İHRAÇLAR	10
3. İHRAÇ EDİLEN KAMU ÇALIŞANLARI - SİVİL ÖLÜM MÜ?	13
3.1 SEYAHAT YASAKLARI	15
3.2 AİLELER ÜZERİNDEKİ ETKİLER	15
4. ETKİLİ BİR İTİRAZ YOLU BULUNMUYOR	17
5. ULUSLARARASI HUKUK VE ULUSLARARASI STANDARTLAR	20
6. TAVSİYELER	22
TÜRKİYE HÜKÜMETİ'NE TAVSİYELER	22
TÜRKİYE'NİN MÜTTEFİKLERİNE, AVRUPA BİRLİĞİ'NE VE AVRUPA KONSEYİ'NE TAVSİYELER	22

ÖZET

15 Temmuz 2016 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri içerisindeki bazı unsurlar şiddet içeren bir darbe girişiminde bulunarak Meclis'i ve diğer devlet ve sivil altyapıyı bombaladılar. Yaşanan şiddet dolu gecenin sonunda ise 200'den fazla insan hayatını kaybetmiş ve 2000'den fazla kişi de yaralanmıştı. Hükümet, 20 Temmuz 2016'da, darbe girişiminden kaynaklanan ulusal güvenlik tehditlerine karşı bir önlem olarak açıkladığı olağanüstü hali ilan etti. İlk üç aylık dönemin ardından ise olağanüstü halin kapsamı "terör örgütleriyle mücadele etmek" şeklinde genişletildi ve olağanüstü hal üç kez daha uzatıldı. Mevcut olağanüstü hal, takvime göre 19 Temmuz 2017'de, yani olağan üstü halin ilk kez ilan edildiği tarihten bir sene sonra, sona erecek. Hükümetin olağanüstü hal kapsamında, Meclis'in ya da mahkemelerin denetimi dışında kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi bulunuyor. Hükümet, şimdiye dek bu kanun hükmünde kararnameleri, sivil toplum örgütleri ve diğer kuruluşların kapatılmasından, kamu görevindekilerin toplu bir şekilde ihraç edilmesine ve hatta araç sahiplerine kişin kar lastiği kullanımının yasal olarak zorunlu tutulmasına dek her şey için kullandı.

Bu rapor, kanun hükmünde kararnameler kapsamında görevlerinden keyfi bir biçimde ihraç edilen 100 binden fazla kamu çalışanına odaklanıyor. İhraç edilenler arasında silahlı kuvvetler mensupları, polis memurları, öğretmenler, doktorlar, akademisyenler ve merkezi ve yerel yönetimlerin her kademesinde çalışan kişiler yer alıyor. Bu ihraçların ana hedefini, hükümet tarafından darbe girişiminden sorumlu tutulan ve "Fethullahçı Terör Örgütü" (FETÖ) olarak adlandırılan Gülen hareketinin başında bulunan Fethullah Gülen'in destekçileri olduğuna inanılan kişiler oluşturuyor. Ancak, bu uygulamaların fiiliyatta çok daha geniş bir grubu hedef aldığı oldukça aşikâr. Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü ihraç edilen kişiler, terör ya da diğer suç teşkil eden fiillerle bağlantıları oldukları yönündeki iddiaları reddediyorlar. Görüşmeciler, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) hükümetine yönelik muhalif tutum sergilediklerinden ya da böyle bir tutum içinde olduklarına inanılmasından dolayı veya başka hukuksuz nedenlerden ötürü hedef alındıklarını ileri sürüyorlar. İhraç edilen kişilerden hiçbirine, sorumlu oldukları iddia edilen suçlara ilişkin olarak herhangi bir kanıt sunulmadığından, yaşanan ihraçların kişilere özgü nedenlerini değerlendirebilmek şimdilik imkânsız görünüyor. Kanun hükmünde kararnameler de, kararnamelere ekli listelerde isimlerine yer verilen kişilerin tamamının "terör örgütüyle aidiyeti, iltisakı ya da irtibatı" bulunduğu şeklinde genel bir gerekçe sunmakla yetiniyor. Dahası, ilgili kamu kurumları da ihraçlara ilişkin herhangi bir bireysel gerekçeyi ihraç edilen kişilere sunmadı. İhraç edilmelerinin üzerinden geçen aylar içinde, ihraç edilen kişiler de meslekten çıkarılmalarına neden olan bireysel gerekçelere ulaşabilmiş değiller. İhraçların geniş kapsamlı bir şekilde gerçekleştirilmiş olması, meslekten çıkarılan kişiler arasında sendika temsilcilerinin, siyasi aktivistlerin, insan hakları aktivistlerinin ve toplumun muhafazakâr kesiminde yer alıp hükümeti eleştirdikleri bilinen kimselerin yer alması ve 2016 tarihli darbe girişiminin ardından 120'den fazla gazetecinin tutuklu yargılanmak üzere cezaevine konulmaları da dâhil olmak üzere muhalefete yönelik geniş kapsamlı baskıların bulunması, ihraçların çok büyük bir kısmının keyfi, adaletsiz ve/veya siyasi saiklerle yapıldığına dair endişeleri artırıyor.

İhraçların, mesleklerinden çıkarılan kişiler ile bu kişilerin aileleri üzerinde yıkıcı etkilere neden olabileceğine hiç kuşku yok. Nitekim kamu çalışanları yalnızca işlerini kaybetmekle kalmayıp, ama aynı zamanda kamu hizmetinden de men edildiler. Türkiye'de kamu hizmeti kavramının geniş bir şekilde tanımlandığı göz önünde bulundurulduğunda ise bu durum, ihraç edilen kişilerin seçtikleri meslekleri icra etmeye devam etmekten alıkonulmaları anlamına geliyor. Kanun hükmünde kararnamelerce "terörist" olarak yaftalanmış olmanın beraberinde getirdiği damgalanmadan ötürü ihraç edilenlerin birçoğu da başka bir iş bulamadı. Bazıları da aileleriyle birlikte, işlerine bağlı konut ve sağlık hizmeti desteklerini kaybettiler. Türkiye'de geçimlerini idame ettiremeyen bu kişilerin pasaportları da kanun hükmünde kararnameler uyarınca iptal edildiği için, ihraç edilen kişiler yurtdışında da iş arayamıyorlar.

İhraç edilen kamu çalışanlarının karşı karşıya olduğu bir hayli belirsiz gelecek, bu kişilerin ihraç edilmelerine karşı itirazda bulunabilecekleri etkili bir mekanizmanın olmayışından ötürü daha da belirsiz bir hale geliyor. Hâlihazırda Türkiye’de hiçbir mahkeme ihraçları denetleme yetkisinin olduğunu kabul etmiyor. Olağanüstü hal kapsamındaki ihraç işlemleri ile kurumların kapatılmasını incelemek için kurulan geçici komisyonun 16 Mayıs’ta atanan yedi üyesinin de ne bağımsızlığı ne de içlerinde yer alacakları mekanizmayı etkili kılacak bir kapasitesi bulunmuyor. Komisyonun önüne gelecek dosya yükünü eritebilmesi için, üyelerin, komisyon için öngörülen iki yıllık görev süresi içinde günde yüzlerce karar alması gerekecek. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de şimdiye dek ihraç edilen kişiler tarafından önüne getirilen başvuruları, ihraçlara karşı iç hukuk yolları tüketilmediği gerekçesiyle reddetti.

Bu rapor, aralarında 33 ihraç edilen kişiyle gerçekleştirilenler de dâhil olmak üzere Türkiye yetkilileri, sendika temsilcileri, sivil toplum örgütü temsilcileri ve avukatlarla gerçekleştirilen toplam 61 görüşmeye dayanıyor.

Uluslararası Af Örgütü, ihraçlar ve bunlarla bağlantılı olarak alınan tedbirlerin, (çok fazla sayıda kişinin) Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler tarafından korunan çok sayıdaki insan hakkını tehdit ettiği kanaatindedir. Siyasi mensubiyet, sendika üyeliği ya da gösterilere katılma gibi eylemlerden ötürü gerçekleştirilen ihraçlar, ayrımcılık yasağının yanı sıra, ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlüklerini ihlal ediyor. Kişilerin kamu sektöründeki tüm işlerden veya mesleklerinden tümüyle men edilmeleri de çalışma hakkını ihlal ederek uzun vadede bu kişilerin yeterli düzeyde yaşam standardına sahip olma haklarını da tehdit ediyor. Pasaportların rutin bir şekilde iptal edilmesi de seyahat hürriyetini ihlal ederken, etkili bir itiraz yolunun olmayışı da adil yargılanma ile etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkını ihlal ediyor.

Uluslararası Af Örgütü, uyulacağına dair taahhüt edilen insan hakları standartlarına uyulması için, Türkiye hükümetine, kamu çalışanlarının keyfi bir biçimde ihraç edilmelerine son verme çağrısında bulunuyor. Türkiye hükümeti, iddialara karşı etkili bir savunma yapabilme hakkı da dâhil olmak üzere, tüm usul güvenceleri sağlandıktan sonra ve meşru amaçlarla disiplin tedbirleri uygulamalı; ihraç edilen tüm kamu çalışanlarının adil, etkili ve bağımsız itiraz mekanizmalarına erişimlerini güvence altına almalı ve haksız yere ihraç edilen herkesin görevlerine dönebilmelerini ve/veya kendilerine uygun tazminat verilmesini güvence altına almalıdır.

1. ARKA PLAN: BİR DARBE GİRİŞİMİ, BENZERİ GÖRÜLMEMİŞ BİR BASKI VE KİTLESEL İHRAÇLAR

15 Temmuz 2016 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri içerisindeki bazı unsurlar seçilmiş hükümete yönelik olarak şiddet içeren bir darbe girişiminde bulundu. Sıradan vatandaşların da sokağa çıkarak silahlı askerlere ve tanklara karşı durmasıyla da darbe girişimine direnildi. Ancak yaşanan şiddetli gecede, yetkililere göre, aralarında 34 darbe girişimcisinin de bulunduğu 234 insan hayatlarını kaybetti ve 2191 kişi de yaralandı. Darbe girişiminde bulunan kuvvetler Meclis binasını bombaladı, medya kanallarının yayınları kesildi ve diğer kamu ve sivil altyapıya saldırılarda bulundu. Türkiye hükümeti bu yaşananlar karşısında 20 Temmuz 2016 tarihinde, Fethullah Gülen'i sorumlu tuttıkları ve girişimde bulunanları "Fethullahçı Terör Örgütü" (FETÖ) olarak niteledikleri darbe girişimine karşı mücadele edilmesi amacıyla olağanüstü hal ilan etti. Türkiye vatandaşı Fethullah Gülen, hâlihazırda Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşıyor. Gülen hareketinin başında olan Fethullah Gülen'in ticaret, eğitim ve diğer kuruluşlardan oluşan uluslararası ağla bağlantısı bulunuyor. AK Parti hükümetinin geçmişte müttefikleri olan Gülen darbe girişimden sorumlu olduğuna dair suçlamaları reddediyor.

Yetkililer, darbe girişimin ardından, daha önce eşi benzeri görülmemiş baskıları uygulamaya başladılar. İlk olarak üç ay süreliğine ilan edilen olağanüstü halin süresi üç kez uzatılarak, kapsamı darbe girişimine karşı önlemden "terör örgütleriyle mücadele edilmesi" şeklinde genişletildi. Mevcut olağanüstü hal, takvime göre 19 Temmuz 2017 tarihine dek sürecek. Yetkililer, bu süre zarfında 47 binden fazla kişinin tutuklu yargılanmasına karar verdi ve yüzlerce dernek, vakıf ve diğer kurumu kapattı. Kapatılan bu kuruluşlar arasında sürekli olarak kapatılan en az 156 medya kuruluşu ile tek bir kanun hükmünde kararnameyle kapatılan 375 sivil toplum örgütü de yer alıyor.¹

Yaygın bir şekilde medyaya yansıyan bu tutuklamalar ve kapatmalar sürerken, hükümet aynı zamanda kamu görevlilerini de kitlesel bir şekilde ihraç etti. 100 binden fazla kamu çalışanı, herhangi bir bireysel gerekçe ya da kanıt sunulmaksızın, sadece "terör örgütüne aidiyeti, iltisakı ya da irtibatı" bulunduğu yönündeki genel gerekçelerle kanun hükmündeki olağanüstü hal kararnameleri kapsamında görevlerinden ihraç edilerek kamu hizmetinden men edildiler. Bu kişilerden 33 binden fazlası öğretmen ve diğer Milli Eğitim Bakanlığı

¹ Uluslararası Af Örgütü, *Gazetecilik Suç Değildir: Türkiye'de Medya Özgürlüğü Üzerindeki Baskılar*, 3 Mayıs 2017, EUR 44/6055/2017, http://gazeteciliksucdegildir.org/wp-content/uploads/2017/05/FreeTurkeyMedia_.pdf

çalışanlarından, 24 binden fazlası polis memuru ve diğer İçişleri Bakanlığı çalışanlarından, 8 binden fazlası silahlı kuvvetler mensuplarından, 6 binden fazlası doktorlar ve diğer Sağlık Bakanlığı çalışanlarından, 5 binden fazlası akademisyen ve yüksek öğretim kurumları çalışanlarından, 4 binden fazlası hâkim, savcı ve diğer Adalet Bakanlığı çalışanlarından ve 3 binden fazlası da Başbakanlık ve bağlı kuruluş çalışanlarından oluşuyor.² Dahası, üniversiteler, hastaneler ve okullar da dâhil olmak üzere istihdam sağlayan çok sayıda diğer kurumun da olağanüstü hal kararlarıyla kapatılmasıyla çok daha fazla sayıda insan bir anda işlerini kaybetti.

22 Temmuz 2016 tarihli 667 sayılı ilk kanun hükmünde kararnameyle yargı organlarına ve belirtilen bakanlıklara “millî güvenliğe tehdit oluşturduğu tespit edilen Fethullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanmasına aidiyeti, iltisakı veya irtibatı olduğu değerlendirilen” personeli kamu görevinden çıkarma yetkisi verildi.³ Bir sonraki 668 sayılı ve 25 Temmuz 2016 tarihli kanun hükmünde kararnamede ise silahlı kuvvetlere mensup 1,600’ün üzerinde kişinin bulunduğu bir listeye yer verilerek, bu kişiler belirtilen gerekçelerle ihraç edildiler.⁴ Bu türden gerekçeler, sonraki dönemlerde çıkarılan ve isimleri ekli listelerde yer alan kişilerin doğrudan kamu görevinden çıkarılmaları ve kamu hizmetinden ihraç edilmelerini öngören dokuz kanun hükmünde kararnamede de mevcuttu. Sonradan çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerde de benzer bir biçimde kişilerin (isimleri açıkça belirtilmemiş) terör örgütleriyle iltisakı bulunduğu ya da ulusal güvenliğe tehdit oluşturdukları şeklindeki benzer derecede muğlak ve bireysel olmayan atıflar içeriyordu.⁵ Dahası, kanun hükmünde kararnamelerin verdiği yetkiye dayanılarak verilen oldukça az sayıdaki yazılı kararlarda da bireysel kanıtlara yer verilmemişti. Örneğin, Anayasa Mahkemesi, iki Anayasa Mahkemesi hakimini meslekten çıkaran kararında bu kişiler hakkındaki herhangi bir kanıtı yer vermedi ve mahkemenin söz konusu hakimler ve Gülen hareketi yapılanması arasında bir bağ bulunduğuna ikna olmasının yeterli olduğuna hükmetti.⁶ Benzer bir biçimde, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun (HSYK) 543 hakim ve savcıyı meslekten çıkaran kararı, Gülen’in yargı içindeki ağlarına ilişkin ayrıntılı bir raporu içerse de, ihraç edilen ve meslekten atılan hakim ve savcılar hakkında açık delillere yer vermemiştir.⁷ Yargı mensupları, ihraç edildiklerini, bu kişileri kanun hükmünde kararnameler kapsamında meslekten atmaya yetkili kılınan yargısal organların aldığı idari kararların bulunduğu listelerdeki isimlerini göreberek öğrendiler. Diğer bakanlık çalışanları için de durum aynıydı. Normal şartlar altında, kamu çalışanlarına, özel sektör çalışanlarına nazaran görevden alınmaya karşı çok daha yüksek standartlı korumalar sağlanıyor. Zira Devlet Memurları Kanunu, devlet memurluğundan çıkarma da dâhil olmak üzere uygulanacak disiplin cezalarının ancak, ilgili kişinin kendisine yöneltilen suçlamalara karşı savunma yapmasının ardından, bir kurul tarafından verilebilmesini öngörüyor. Dahası, bu kararların bakanlığın bünyesindeki bir üst makam tarafından da onaylanması gerekiyor ve disiplin cezalarına karşı idari yargı yoluna başvurulabiliyor.⁸

Çok sayıda insan, kamu sektöründe çalışmayı, bu sektörün sağladığı güvenceden ötürü tercih ediyor. Diğerleri de özel sektördeki ayrımcılıktan ötürü kamu sektöründe çalışmayı arzu ediyorlar. İhraç edilmeden önce yerel yönetim çalışanı olan Cemile Kocaman, Uluslararası Af Örgütü’ne “Başörtülü bir kadın olarak özel sektörde iş bulamadım. Benim çalıştığım endüstri hâlâ seküler elitlerin tahakkümü altında. Mezuniyetimin ardından iki yıl işsiz kaldıktan sonra 2011 senesinde, o zamanlar başörtülü bir kadını kabul edebilecek az sayıda kuruluştan biri olan belediyedeki bir işe başvurduğum ve kabul edildim” dedi.⁹ İhraçların etkisi insanların işlerini kaybetmelerinin çok daha ötesine geçerek, genel olarak kamu sektöründeki istihdamdan da men edilmelerine varıyor. Kanun hükmünde kararnameler ihraç edilenlerin pasaportlarının da iptal edilmesini öngördüğünden, bu kişilerin yurtdışına çıkabilmeleri de engelleniyor. İhraç edilen kişilerden bir bölümü de işleri kapsamında sağlanan barınma ve sağlık desteğini aileleriyle birlikte kaybettiler. Yine çok sayıda insan yalnızca işini değil, ama aynı zamanda özel sektörde dahi mesleklerini devam ettirebilmeye imkânlarını kaybetti. İhraç edilmeleriyle birlikte “terörist” olarak yaftalanan bu insanlar herhangi bir şekilde bir iş bulamıyorlar. Bu durumun kendisi de çalışma hakkı ile uzun vadede yeterli düzeyde yaşam standardına sahip olma hakkını engelliyor.

Ülke çağında ihraç edilen kamu çalışanlarının az bir bölümü, polis tacizi, gözaltı ve kötü muameleye uğrama risklerini göze alarak ihraç edilmelerini kamusal alanda protesto etti. Akademisyen Nuriye Gülmen ve öğretmen Semih Özakça 9 Mart 2017 tarihinden itibaren Ankara’da süregelen eylemlerinin bir parçası olarak açlık grevi yapıyorlar. İhraç edilmeden önce bölgesel bir kalkınma ajansında çalışan Betül Celep, Ocak 2017

² İnsan Hakları Ortak Platformu Raporu, *Olağanüstü hal uygulamaları*, 23 Şubat 2017, sayfa 15, <http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2017/02/OHAL-%C5%9Eubat2017-raporu.pdf>

³ 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 3. ve 4. maddeler, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/07/20160723.pdf>

⁴ 668 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 2. madde, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/07/20160727M2-1.pdf>

⁵ 675 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 1. madde, 29 Ekim 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/10/20161029-4.htm>

⁶ Venedik Komisyonu, 15 Temmuz 2016 Başarısız Darbe Girişimi Sonrasında Çıkarılan 667 ila 676 Sayılı Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnameleri Hakkında Görüş, 136. paragraf.

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)037-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)037-e)

⁷ A.g.y., 140. paragraf.

⁸ 23 Temmuz 1965 tarih ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 7. Kısım.

⁹ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

tarihinden itibaren İstanbul'un Kadıköy semtinde her gün düzenli olarak protestosunu sürdürüyor. Celep, Uluslararası Af Örgütü'ne "İnsanlar bana yaklaşip kendilerinin de tıpkı benim gibi haksız yere ihraç edildiklerini ama bunu protesto etmekten korktuklarını söylüyorlar. Bu insanlar ailelerinden alacakları tepkiden ya da durumlarını daha da kötü bir hale getirmekten, gözaltına alınmaktan ya da işlerine geri dönebilme şanslarını sonsuza dek kaybetmekten çekiniyorlar" diye aktardı.¹⁰

Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü kişilerden hiçbirine, ihraç edilmelerinin ardından geçen on aydan daha uzun bir süre zarfında, kanun hükmünde kararnamelede yer alan genel iddialar dışında ihraç sebeplerine dair herhangi bir açıklamada bulunulmamıştı. Ayrıca, bu kişilerden hiçbirinin ihraç edilmelerine karşı itirazda bulunabilecekleri ya da ilgili listelere dâhil edilme gerekçelerinin açıklanmasını sağlayabilecekleri etkili bir mekanizma da mevcut değildi. Kendilerine yöneltilen muğlak suçlamalara ilişkin herhangi bir bireysel kanıtın açıklanmadığı bir ortamda, on binlerce kişinin ihraç edilmesinin nedenlerini ve gerekçelerini değerlendirmek mümkün değil. Ancak açık olan bir nokta ihraç edilen kişilerin tamamının, hükümet tarafından "Fethullahçı Terör Örgütü" (FETÖ) olarak nitelendirilen Gülen hareketiyle bağlantısı bulunduğu gerekçesiyle ihraç edilmediği gerçeği. Zira ihraç edilenler arasında sendikacılar dâhil olmak üzere farklı siyasi görüşlerden çok sayıda kişiyle hükümeti açık bir şekilde eleştirenler ve iktidardaki AK Parti hükümetine siyasi olarak muhalif duruş sergiledikleri izlenimi uyandıranlar da yer alıyor. Dolayısıyla da tüm bu ihraçlar, kamu sektörünü yalnızca sahip oldukları pozisyonları devleti sarsabilecek şekilde kullanan bireylerden temizlemeye yönelik bir teşebbüs olmaktan öte, kamu çalışanlarının iktidardaki AK Parti hükümetine sadık olmalarının güvence altına alınmasına yönelik olduğu izlenimini uyandırıyor.

İhraçlar sadece doğrudan buna maruz kalan kişiler ve aileleri üzerinde değil, aynı zamanda genel itibarıyla kamu üzerinde de olumsuz bir etki yaratıyor. İhraçların sayısı o denli yüksek ki, görüşmeciler, bu ihraçların neticesinde temel sağlık ve eğitim hizmetlerinin sunumunda eksiklikler yaşandığını ve Türkiye'deki en saygın üniversitelerin fakültelerinin de ihraçlardan ötürü önemli ölçüde azaldığını bildirdiler. İhraç edilen kamu çalışanlarından biri olan bir görüşmecinin de belirttiği üzere "Kurumda daha önce gerçek anlamda entelektüel bir kültür vardı; değiştirmeye, mevcut hali iyileştirmeye çabalayan çok sayıda nitelikli, zeki ve çalışkan insan vardı. Ama şimdilerde ise geriye yalnızca korku içindeki emir kulları kaldı."¹¹

1.1 METODOLOJİ

Uluslararası Af Örgütü, bu rapor kapsamında Aralık 2016 ve Nisan 2017 tarihleri arasında, Ankara, Diyarbakır ve İstanbul'da toplam 61 mülakat gerçekleştirdi. Bu mülakatlardan 33'ü, 17 erkek ve 16 kadından oluşan ve olağanüstü hal kararnameleriyle mesleklerinden ihraç edilen ve farklı meslek gruplarından gelen kamu çalışanlarıyla gerçekleştirildi. Görüşülen kişiler daha önce öğretmen, akademisyen, yerel ya da merkezi yönetimlerde veya bölgesel kuruluşlarda çalışan, doktor ve diğer sağlık görevlisi, polis memuru, çocuk koruma hizmetleri görevlisi, yargı ve ordu mensubu olarak vazife yapmış kişilerdi. Uluslararası Af Örgütü, ayrıca avukatlar, sivil toplum örgütleri, sendika temsilcileri ve Türkiye yetkilileri ile de görüştü. Uluslararası Af Örgütü, Adalet Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı temsilcileriyle de görüşerek, bu kurumların temsilcilerinin dile getirdiği görüşlere de bu raporda yer verdi. Uluslararası Af Örgütü ayrıca İçişleri Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'na da görüşme talebinde bulunsa da Uluslararası Af Örgütü'nün bu taleplerine söz konusu makamlar tarafından olumlu bir yanıt verilmedi.

¹⁰ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

¹¹ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

2. KEYFİ İHRAÇLAR

“Benimle bir alakası yok, liste yukarıdan geldi.”

İhraç edilme gerekçesini öğrenmeye çalışan ve kamu görevinden çıkarılan yerel yönetim görevlisi bir çalışanın, yöneticisinden duyduğunu ifade ettiği sözler.¹²

Ne kanun hükmünde kararnamelerde ne de kanun hükmünde kararnameler çerçevesinde verilen idari kararlarda, kamu sektöründe çalışan kişilerin ihraç edilmelerine dair bireysel bir gerekçeye ya da kanıtla yer verilmedi. Ayrıca, ihraç edilen kişilere de, ne ihraç işlemlerinin öncesinde ne de sonrasında, terör örgütü ile bağlantısı bulunmak ya da ulusal güvenliğe tehdit oluşturmak gibi son derece muğlak ve genel kıstasların dışında hangi gerekçeye dayanılarak ihraç edildiklerine dair herhangi bir bilgi verilmedi. Varsa bile, açık bir delilin sunulmamış olması da gerçekleşen çok sayıda ihracın meşruiyeti konusunda şüpheler uyandırıyor. İhraç edilen kamu çalışanları ve bu kişilere destek verenler tarafından ileri sürülen gerekçeler arasında AK parti hükümetine muhalefet edilmesi ya da muhalefet edildiğinin düşünülmesi, sendikacılık faaliyetlerinde yer alma ve yerel düzeydeki öçalma isteği yer alıyor. Yetkili makamlar ise ihraçların suç unsurlarına dair bireysel kanıtların mevcudiyeti temelinde gerçekleştirildiğini ifade ediyorlar.

Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü mesleklerinden ihraç edilmiş kişilerin tamamı, ihraç edildiklerini ya internet üzerinden yayımlanan kanun hükmünde kararnamelerdeki listelerde yer alan isimlerini okuduklarında ya da kanun hükmündeki kararnameler yayımlandıktan sonra listelerde adlarını gören arkadaşlarının ya da akrabalarının kendilerini aramalarıyla öğrendiklerini ifade ettiler. Bazı vakalarda çalışanlar ihraç edilmeden önce açığa alınmış; ancak kendilerine açığa alınma nedenlerine dair de herhangi bir gerekçe sunulmamıştı.¹³ Sekiz yıl emniyet mensubu olarak görev yaptıktan sonra ihraç edilen bir polis memuru, Uluslararası Af Örgütü'ne “Amirlerimden biri tarafından bir görüşme yapmak üzere çağırılmışım. Bana istihbarat raporunun olumsuz geldiğini söyledi. Sadece bu. Başka hiçbir bilgi verilmedi”¹⁴ dedi. Diğer ihraç edilen kişiler de Uluslararası Af Örgütü'ne, üstlerine ihraç nedenlerini sorduklarında kendilerine herhangi bir bilgi verilmediğini aktardılar. İsminin Deniz olduğunu söyleyen ve ihraç edilmeden önce Başbakanlık çalışanı olan bir görüşmeci, Uluslararası Af Örgütü'ne “Neden ihraç edildiğimi sorduğumda bana nedenini söyleyemeyeceklerini, sadece tüm soruşturmaların birbirinden farklı olduğunu söylediler”¹⁵ dedi. Diğer amirler de herhangi bir bilgileri olmadığını ileri sürdüler. Yerel yönetimde çalışan bir kişiye verilen cevap ise şöyleydi: “Benimle bir alakası yok, liste yukarıdan geldi.”¹⁶

2.1 İHRAÇLARA DAİR RESMİ GEREKÇELER

Uluslararası Af Örgütü, yetkililerle yaptığı görüşmelerde Türkiye Hükümeti'nden bu ihraçlara dair açıklamalar talep etti.

Adalet Bakanlığı yetkilileri Uluslararası Af Örgütü'ne, ihraçların kişilerin “terör” örgütüyle bağlantısı bulunduğunu ortaya koyan ve illa suç teşkil eden bir fiil olmasa da somut ve söz konusu kişilerin “töhmət

¹² Aralık 2016 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

¹³ Aralık 2016 ile Şubat 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilen görüşmeler.

¹⁴ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

¹⁵ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

¹⁶ Aralık 2016 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

altında bırakan” hareketlerine dayanılarak gerçekleştirildiğini ifade ettiler. Yetkililer, bu itibarla Uluslararası Af Örgütü’ne kişilerin hangi sebeplerden ötürü ihraç edildiklerine ilişkin olarak iki örnek sundu. Bu örneklerin ilkinde Gülen’le bağlantılı medya kanallarının Ekim 2015 tarihinde yayından çıkarılmasından ötürü www.herkul.org internet sitesi üzerinden, yetkililerin “FETÖ” olarak nitelendirildiği kişilerce yapılan iptal etme çağrısının ardından, Digtürk uydu televizyon sağlayıcısı aboneliğinin iptal edilmesi;¹⁷ ikinci ise yine aynı internet sitesinden yapılan çağrıya uyularak, Bank Asya’ya, Gülen hareketiyle bağlantılarına dair yürütülen bir soruşturma kapsamında uygulanan yaptırımların ardından, para yatırılmasıydı.¹⁸ Adalet Bakanlığı yetkilileri, Uluslararası Af Örgütü’ne, ya da kamunun geneline ve hatta ihraçlardan etkilenen kişilere, bu örnekler dışında, diğer binlerce ihraca neden teşkil edecek bireysel fiillere dayalı başka bir gerekçe sunmadı.

İhraçların yaklaşık olarak üçte birine tekabül eden 37 bin ihraçta meslekten çıkarılan gruplar arasında polis memurları, askerler ve yargı ve ilgili diğer kurum mensupları yer alıyordu. Yine ihraç edilen kişilerin üçte ikisi, bu tür sorumlulukları olmayan, öğretmen ya da doktor gibi kamu hizmetinde çalışanlardı. Sağlık Bakanlığı yetkilileri, Uluslararası Af Örgütü ile gerçekleştirilen bir görüşme esnasında bakanlığın 6,383 çalışanının ihraç edildiğini belirtti. Yetkililer çalışanlarının hangi kıstaslara göre ihraç edildiklerine dair bir açıklamada bulunmadılar; ancak 15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe girişimi esnasında yaralananları tedavi etmediklerini ifade ettikleri doktorları örnek gösterdiler. Ancak yetkililer bu nedenden ötürü kaç Sağlık Bakanlığı çalışanının ihraç edildiğine ya da ihraç edilen çalışanlardan kaçının acil servislerde bakım hizmeti verdiğine dair rakamları vermediler ve bu vakalar hakkında neden mevcut idari ya da ceza hukuku çerçevesinde işlemler başlatılmadığına dair de herhangi bir açıklamada bulunmadılar.¹⁹

2.2 HAKSIZ YA DA AYRIMCI NİTELİKTEKİ İHRAÇLAR

İhraçların hangi sebeplerle yapılmış olabileceğine dair açık bir kıstasın ortaya konulmaması ve bireysel kanıtların yokluğu, keyfi bir şekilde gerçekleştirilen ihraçların ölç alma, siyasi mensubiyet ve hatta kişisel husumetlerden ötürü de yapılabilmesini kolaylaştırdı. Hükümetin kendisi dahi bu süreçle birlikte intikam alma potansiyelinin doğduğunu kabul etmek durumunda kalarak, bu türden istismarlar konusunda soruşturmalar başlatılacağını duyurdu.²⁰ Bireysel olarak verilen kararlar bulunmadığından, amirlerin çalışanlarını meslekten çıkarırken ne tür bir niyetle hareket ettiklerini teyit etmek mümkün değil. Ancak Uluslararası Af Örgütü’nün görüştüğü ihraç edilen kişiler tarafından verilen bilgiler, bu kişilerin ihraç edilme nedenlerinin AK Parti hükümetine siyasi olarak muhalif olmaları ya da böyle algılanmaları, sendikacılık faaliyetinde bulunmaları veya diğer türlü aktivist çalışmalar yürütmelerinden kaynaklandığı izlenimi veriyor.

İhraç edilen akademisyenlerden biri olan ve ihraç öncesinde hakkındaki açığa alma kararına karşı yaptığı itirazın idare mahkemesi tarafından beklenmedik bir şekilde kabul edilebilir bulunmasından ötürü dosyasının görebilen Günal Kurşun, Uluslararası Af Örgütü’ne “Ben çok şanslıyım. Tüm bu insanlar neden ihraç edildiklerini dahi bilmiyorlar. Benim elimde en azından bildiğim bir sebep var” dedi. Uluslararası Af Örgütü’nün de gördüğü bu belgelerde, Kurşun’un “Paralel Devlet Yapılanması’yla ilişkisinin olması, örgüte yardım ya da destekte bulunması ve FETÖ’nün ulusal ve uluslararası medya organlarında küçük düşürücü makaleler yazmak suretiyle hükümeti zor duruma sokması” nedeniyle açığa alındığı belirtiliyor. Kurşun aleyhindeki deliller ise, Gülen-bağlantılı İngilizce gazete olan *Today’s Zaman*’da yazmış olduğu iki makale, insan hakları savunucusu ve İnsan Hakları Gündemi Derneği sözcüsü olarak basına vermiş olduğu iki demeç ve 2016 yılında gazeteye hükümet tarafından kayyum atanmasının ardından kendisinin diğer *Zaman* grubu gazetecileriyle birlikte otururken görüldüğü ve sosyal medyada paylaşılan bir fotoğraftan ibaret.²¹ Günal Kurşun’un ihraç edilmesine karşı açtığı diğer idari davada ise mahkeme tarafından yetkisizlik kararı verildi.

Bölgesel Kalkınma Ajansı’ndaki görevinden çıkarılan bir çalışan ise Uluslararası Af Örgütü’ne, darbe girişiminin ardından ajansın başına geçici olarak getirilen İstanbul Vali Yardımcısı Ahmet Önal’ın çalışanları Aralık 2013 tarihinde AK Parti’nin ileri gelen isimleri hakkında açılan yolsuzluk soruşturmasına (-ki bu soruşturma hükümet tarafından Gülen’i olarak tanımlanan ve kendisini devirmeyi amaçlayan bir darbe girişimi olarak görülüyor-) ilişkin görüşleri hakkında sorguladığını ve yine çalışanlardan, hükümeti eleştiren ve

¹⁷ BBC Türkçe, *Samanyolu: Digtürk’ten çıkarıldığımızı internetten öğrendik*, 8 Ekim 2015, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151008_digturk_renginarislan

¹⁸ Adalet Bakanlığı yetkilileriyle Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

¹⁹ Sağlık Bakanlığı yetkilileriyle Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

²⁰ Öğretmenlericin.com, *FETÖ soruşturmasını fırsata çeviren, FETÖ sepetine suçsuzları koyanlar atılmalıdır*, 21 Aralık 2016, <http://www.ogretmenlericin.com/meb/kamudan-haber/feto-sorusturmasini-firsata-ceviren-feto-sepetine-sucsuzlari-koyanlar-atilmalidir-12065.html>

²¹ Ocak 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

sol-Kürt kökenli muhalefet partisi olan Halkların Demokratik Partisi'ne (HDP) oy veren meslektaşlarını tespit etmelerini istediğini ifade etti.²²

Görüşülen kişiler Uluslararası Af Örgütü'ne sıklıkla ihraç edilmeden önce ailelerinde Gülen hareketiyle bağlantılı olan herhangi bir kişinin olup olmadığı konusunda sorgulandıklarını söylediler. Geçmişte asker olan bir kişi, Uluslararası Af Örgütü'ne, hakkında yürütülen soruşturma kapsamında kendisine ailesinde Gülen hareketiyle bağlantılı olduğu gerekçesiyle açığa alınmış olan herhangi bir kimsenin olup olmadığının sorulduğunu söyledi.²³

Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) temsilcileri de Uluslararası Af Örgütü'ne, KESK bileşeni olan sendikalara üye olanlar ile özellikle de kendi aktivist ve yöneticilerinin, kanun hükmünde kararname kapsamında yetkililer tarafından orantısız bir şekilde hedef alınıp ihraç edildiklerini dile getirdiler. KESK temsilcileri Uluslararası Af Örgütü'ne, 2016 yılının sonuna kadarki dönemde, üyelerinden 2,094'ünün mesleklerinden ihraç edildiklerini ve bu sayının büyük bir bölümünün ise sendika aktivisti ya da sendika görevlisi olduğunu söylediler. İhraç edilen bir öğretmen ve KESK bileşeni Eğitim-Sen sendikasına üye olan bir görüşmeci de Uluslararası Af Örgütü'ne, meslekte geçen dokuz yılı içinde hakkında hiçbir disiplin cezası verilmediğini; ancak 29 Aralık 2015 tarihinde devletin Türkiye'nin güneydoğusundaki politikalarını protesto etmek amacıyla gerçekleştirilen bir greve katıldığını ve bu grev sırasında düzenlenen bir gösteride gözaltına alındığını aktardı. Görüşmeci, Uluslararası Af Örgütü'ne, kendisi gibi bu greve katılan çok sayıda meslektaşının da bu sebepten ötürü ihraç edildiklerine inandığını söyledi.²⁴

Ocak 2016 tarihinde hazırlanan ve hükümete "Müzakere koşullarının hazırlanmasını ve kalıcı bir barış için çözüm yollarının kurulmasını, hükümetin Kürt siyasi iradesinin taleplerini içeren bir yol haritasını oluşturmasını talep ediyoruz" çağrısında bulunan Barış İçin Akademisyenler bildirisini imzalayan akademisyenlerin de, kendilerine yöneltilen ve aralarında kamuoyu önünde suçlama, terörist olarak yafalama ve cezaai soruşturmalar ve kovuşturmaların da aralarında yer aldığı hükümet tarafından yürütülen kampanya kapsamında ihraç edilmek üzere hedef alındıklarına dair kuvvetli emareler bulunuyor.²⁵ Nisan 2017 sonu itibarıyla bildiriye imza atan 372 kişi kanun hükmünde kararnamele mesleklerinden ihraç edildi. Bu kişilerin büyük bir çoğunluğu, sonradan destek amacıyla bildiriye imzalarını koyanlardan ziyade, 1,128 kişilik ilk imzacılardan oluşuyor. Önceleri Kocaeli Üniversitesi'nde akademisyen olarak görev yapan ve eşiyile birlikte bildiriye imzaladıktan sonra ihraç edilen bir görüşmeci, Uluslararası Af Örgütü'ne, ihraç edilmeden önce başlatılan ancak sonuçlandırılmayan bir soruşturmaya maruz kaldığını ve bu soruşturma kapsamında bildiriye imzası konusunda sorgulandığını ifade etti.²⁶ Üniversitede bildiriye imzalayan 19 akademisyenin tamamı görevlerinden ihraç edildi. Yine bildirin imzacılarından olan ve önceleri Marmara Üniversitesi'nde akademisyen olan bir görüşmeci, Uluslararası Af Örgütü'ne başarılı bir akademik kariyerin ardından, bildiriye imzaladıktan sonra yurtdışındaki konferanslara katılma izninin keyfi olarak verilmemesi ve terfi kararının verilmemesi gibi sorunlar yaşamaya başladığını aktardı. Görüşmeci, Kocaeli Üniversitesi'nde görev yapan Barış İçin Akademisyenler bildirisinin imzacılarının ihraç edilmelerine tanık olduktan sonra ülkeden ayrılıp, doğum izindeyken yedi aylık bebeği ve partneriyle birlikte Almanya'ya gitmeye karar verdiğini söyledi. Bu görüşmeci 7 Şubat 2017 tarihli 686 sayılı kanun hükmünde kararname ile ihraç edildi ve Barış İçin Akademisyenler bildirisini imzacılarından ihraç edilen yaklaşık diğer 30 akademisyen gibi Almanya'da yaşıyor.²⁷

Adalet Bakanlığı'ndan bir yetkili, Uluslararası Af Örgütü'ne Barış İçin Akademisyenler bildirisinde imzacı olmanın ihraç için bir gerekçe olmadığını ve imzacıların büyük bir kısmının ihraç edilmemiş olmasını da buna kanıt teşkil ettiğini ifade etti.²⁸ Ancak, bildiriye ilk imzacı olarak yer alanların neredeyse üçte birinin ihraç edilmiş olduğu gerçeği, bildiri ile akademisyenlerin ihraç edilmesi arasında açık bir ilişki olduğunu aklı getiriyor.

Geçmişte hâkim olan bir kişi de Uluslararası Af Örgütü'ne hem hükümeti hem de Gülen hareketini eleştirdiği herkesçe malum olmasına rağmen "FETÖ ile iltisakı bulunduğu" gerekçesiyle ihraç edildiğini aktardı. Görüşmeci, Temmuz 2016 tarihindeki darbe girişimin hemen ardından gözaltına alınmış ve "FETÖ" üyeliğiyle ilgili olarak sorgulanmıştı. Kendisi, Uluslararası Af Örgütü'ne, Gülen ile bağlantılı olan Bank Asya'da bir hesabı bulunup bulunmadığı, bu hareketin yurtdışındaki eğitim programlarından herhangi birisine katılıp katılmadığı ve yine bu harekete ait yurtlarda kalıp kalmadığının sorulduğunu ve tüm bu sorulara "hayır" yanıtı

²² Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

²³ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

²⁴ Aralık 2016 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

²⁵ Uluslararası Af Örgütü, *Akademisyenlerin Gözaltına Alınması İfade Özgürlüğü Üzerindeki Baskıyı Artırıyor*, 15 Ocak 2016, <https://www.amnesty.org/en/press-releases/2016/01/turkey-detention-of-academics-intensifies-crackdown-on-freedom-of-expression/>

²⁶ Ocak 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

²⁷ Ocak 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

²⁸ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

verdiğini aktardı.²⁹ Görüşmeci, yaklaşık bir ay sonra, 24 Ağustos 2016 tarihli ve 668 sayılı kanun hükmünde kararnameyle Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) tarafından ihraç edildi. Kendisine “FETÖ ile iltisakı bulunduğu” şeklindeki genel bir gerekçe dışında meslekten hangi sebepten ötürü çıkarıldığına dair herhangi bir bilgi de verilmedi. Görüşmeci, Uluslararası Af Örgütü’ne, hükümetin hukuka aykırı fillerini, 2013 senesindeki Gezi Parkı protestolarını da içerecek biçimde, açıkça eleştirdiği için meslekten çıkarıldığını düşündüğünü ifade etti. Görüşmecinin hakkında Gezi Parkı protestolarına katıldığı için idari bir soruşturma açılmıştı ve yine hakkında 2015 yılında katıldığı bir gösteride Cumhurbaşkanı’na hakaret ettiği gerekçesiyle yürütülen cezai bir kovuşturma bulunuyordu.³⁰

Geçmişte bir Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çalışanı olan ve daha önce Uluslararası Af Örgütü’nün Türkiye şubesinde yönetim kurulu üyesi olarak görev yapmış bir diğer görüşmeci de ihraç edilmeden önce, sosyal medyada Uluslararası Af Örgütü’nün faaliyetleriyle ilgili paylaşımlarda bulunduğu için amiri tarafından ikaz edildiğini aktardıktan sonra, kendisine “Neler yaptığını çok açık ettin. Bunu sana karşı kullanabilirler” denildiğini söyledi.³¹ Bu görüşmeci, kamu sektöründeki mesleğinden ihraç edilen ve insan hakları aktivizmi yapan kişilerden yalnızca biriydi.

Bazı vakalarda ise ihraçların işle ilgili uyumsuzluklarla bir bağlantısı olabileceği izlenimi mevcut. Görüşmecilerden bir bölümü Uluslararası Af Örgütü’ne ihraç edilmeden önce amirleriyle birtakım uyumsuzlukları bulunduğunu ifade ettiler. Nitekim yerel yönetimdeki işinden ihraç edilen bir kişi, Uluslararası Af Örgütü’ne, “Eğer birileri sizi kurumdan silmek istiyorsa, adınızı Güleni olarak vermeleri yeterli” dedi. Bu görüşmeci amirlerini sosyal medya üzerinden eleştirmesinin ardından maruz kaldığı disiplin soruşturması da dâhil olmak üzere yönetimle yaşadığı bir dizi sorunun ardından ihraç edilmişti.³²

Diğer görüşmeciler ise Uluslararası Af Örgütü’ne, işyerindeki sorunların işverene karşı açmış oldukları idari davaların ardından ya da işyerindeki meslektaşlarıyla aralarındaki farklılıklardan ötürü ortaya çıkmaya başladığını aktardı. Örneğin, görüşmecilerden biri, Uluslararası Af Örgütü’ne, “Tarikatlardan biri çalıştığım yerde oldukça baskındı. Onlardan değilsen hiçbir şansın yoktu” dedi.³³ Diğer görüşmeciler de Uluslararası Af Örgütü’ne, işyerindeki rekabetten ötürü ihraç edildiklerine inandıklarını söylediler. İhraç edilmiş bir polis memuru ise Uluslararası Af Örgütü’ne şunları aktardı: “Ben yurtdışında okumuştum, yabancı dil biliyordum ve zeki olarak görülüyordum. Benim olmadığım bir ortamda diğerleri için daha çok fırsat oluşacaktı”.³⁴

Bir diğer görüşmeci de Uluslararası Af Örgütü’ne, ihraçları kendi aralarında tartışan üstlerinin “sayıları abartalım ki FETÖ ile gerçekten mücadele ediyormuş gibi görünelim” şeklinde konuştuklarını işittiğini söyledi.³⁵ İhraç edilmeden önce sorgulanan çalışanların olduğu vakalarda ise, bu kişilere yöneltilen sorular, kararlarının keyfi bir şekilde alındığına işaret ediyor. Çok sayıda görüşmeci de Uluslararası Af Örgütü’ne, kendilerine, ülke çapında 200’den fazla şubesi bulunan ve Gülen’le ilintili ana akım bir banka olan Bank Asya’da hesaplarının bulunup bulunmadığının sorulduğunu aktardılar.³⁶

İhraç edilen kişilerin, avukatların, sivil toplum örgütü ve sendika temsilcilerinin verdikleri bilgiler, ayrımcı ve kötüye kullanılmış ihraçların oldukça yaygın olduğu izlenimini uyandırıyor. Ancak bu noktada, en azından darbe girişiminde yer alan askerlerin bulunduğu vakalar örneğinde olduğu gibi, bazı ihraçların meşru ve kanıt sunulabilir nitelikte olduğunun not edilmesi de gerekiyor. Dolayısıyla da incelenip itiraz edilecek delillerin sunulmamış olması, hem hükümetin ihraçların darbecilere karşı mücadele edilmesi için gerçekleştirildiği iddiasının inandırıcılığını sarsıyor, hem de keyfi ihraçlardan ötürü ciddi zorluklar yaşayan çok sayıda insanın ve ailelerinin haksız yere lekelenmesine neden oluyor.

²⁹ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

³⁰ Ocak 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

³¹ Aralık 2016 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

³² Aralık 2016 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

³³ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

³⁴ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

³⁵ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

³⁶ Aralık 2016 ile Şubat 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilen görüşmeler.

3. İHRAÇ EDİLEN KAMU ÇALIŞANLARI - SİVİL ÖLÜM MÜ?

“Ben terörle mücadele eden, dağlarda operasyonlara giden, rahat yataklarda yatamayan, doğru düzgün yemek yiyemeyen veya temiz içme suyu bulamayan bir askerdim. Arkadaşlarımla gözlerimin önünde öldüklerini gördüm. Hiç kimsenin yapmak istemediği bir işi yapıyordum ama toplum tarafından da bir kahraman olarak görülüyordum. Fakat şimdi bir terörist ve bir hain olarak görülüyorum. Asker arkadaşlarımdan biri uğradığımız bir saldırıda yaralanmıştı. Kendisi yedi ay süreyle işe gelemedi, neredeyse ölüyordu. İşinin başına döndükten bir ay sonra da ihraç edildi.”

Daha önce Hakkari’de görev yapmış ve ihraç edilmiş bir asker.³⁷

Kişiler mesleklerinden çıkarılmalarının yanı sıra, ihraçtan ötürü meydana gelen bir dizi olumsuz sonuçlarla da karşı karşıya kalıyorlar. Bu sonuçların çoğu henüz gözle görülür olmayabilir; ancak olağanüstü halin devam ettiği, hukukun bu dönem süresince keyfi bir biçimde uygulandığı, mahkemelerin ihraç edilen kişilerin açtıkları davaları incelemede isteksiz olmaları ve damgalanmalar göz önünde bulundurulduğunda, bu kişiler uzun vadede oldukça zor bir durumda kalma riski altında bulunuyorlar. Örneğin, ihraç edilen kişilerin, kamu görevinde çalıştıkları süre zarfında oluşan emeklilik haklarını tam olarak talep edip edemeyecekleri konusunda hâlâ bir soru işareti mevcut. Ancak muğlak olmayan ve kanun hükmünde kararnamelede açıkça belirtilen bir husus ise, bu kişilerin yalnızca görevlerinden değil, aynı zamanda tüm kamu hizmetlerinden de men edildiği. Türkiye’de kamu hizmeti kavramının oldukça geniş bir şekilde yorumlandığı düşünüldüğünde,

³⁷ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

bu durum, vakaların büyük bir kısmında kamu görevinden çıkarılan kişilerin mesleklerine devam etmelerinin fiili olarak yasaklandığı anlamına geliyor.

Bu, özellikle de ihraç edilen 3,500'den fazla hâkim ve savcı ile sayıları bilinmeyen hukuk fakültesi akademisyeni için ciddi bir sorun teşkil ediyor. Barolar, avukatlık mesleğini bir kamu hizmeti olarak tanımlıyor ve böylece meslekten ihraç edilen kamu görevlilerinin bu meslekten de yasaklı olduğunu addediyorlar. Türkiye'deki tüm baroların kurmuş olduğu Türkiye Barolar Birliği de mevcut yasada bulunanlardan daha da fazla kısıtlamalar getiriyor.³⁸ 29 yıllık bir meslek deneyimi olan bir hâkim, Uluslararası Af Örgütü'ne, hâkimlik mesleğinden ihraç edilmesinin ardından avukat olarak çalışmaya devam edebilmek için avukatlık kaydını yaptıramadığını aktardı. Kendisi, tüm yetişkin hayatı boyunca yargı organlarında çalıştıktan sonra üç aydır başka bir iş bulamamıştı ve giderek artan mali sorunlarla da karşı karşıyaydı. İhraç edilmeden önce Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde yardımcı doçent olarak çalışan Günel Kurşun da ihraç edilmesinin ardından geçen altı aylık süre zarfında avukatlık yapabilmek için gerekli olan lisansını yeniden kazanamamıştı.

İhraç edilen akademisyenler, bir bütün olarak yalnızca devlet üniversitelerinde değil, aynı zamanda Türkiye'deki mevzuat uyarınca vakıf statüsünde oldukları kabul edilen, Yüksek Öğretim Kurulu tarafından işleyişleri düzenlenen ve kamu hizmeti tanımına giren "özel" üniversitelerde de yeni görevler almaktan men edilmiş durumdadır. 30 binden fazla çalışanın görevden çıkarılan Milli Eğitim Bakanlığı'na göre de ihraç edilen öğretmenler özel okullarda da görev alamayacaklar.³⁹ Bu türden yasaklar devlet tarafından işleyişleri düzenlenen diğer mesleklerde de gözlemleniyor. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı çocuk hizmetlerinde çalışmış olan Anıl Aslan, istihdamı için yapılan izin başvurusunun Bakanlık tarafından reddedilmesinin ardından özel bir kreşteki işine başlayamadı.⁴⁰ Aslan'ın Bakanlığa karşı açmış olduğu idari dava hâlâ askıda.

Öte yandan Sağlık Bakanlığı yetkililerine göre, bu türden yasaklar ihraç edilen doktorlar için geçerli değil ve bu kişilerin özel sağlık kurumlarında istihdam edilmeleri konusunda herhangi bir engel bulunmuyor.⁴¹ Ancak ihraç edilen doktorlar, devlet hastanelerinde çalışmıyorlar ve kariyerlerinde ilerlemek, örneğin tıpta uzmanlık elde edebilmek amacıyla devletten eğitim alamıyorlar.⁴² İhraç edilen doktorlar ve diğer sağlık çalışanları, tıpkı diğer mesleklerden ihraç edilen kişiler gibi, özel sektörde iş bulma konusunda büyük zorluklar yaşıyorlar ve iş bulabildiklerinde de, alabildikleri ücretler daha önceki maaşlarına kıyasla oldukça düşük oluyor.⁴³

Meslekten çıkarılan kamu çalışanlarının, kanun hükmünde kararname uyarınca özel güvenlik şirketlerinde çalışmalarını da yasaklanmış durumda ve bu da ihraç edilen polis ve askerlerin özel sektörde benzeri işler bulabilmelerini fiilen engelliyor.⁴⁴

Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü ihraç edilen 33 kamu çalışanından hiçbiri, ihraç edilmelerinin ardından aylar geçmesine rağmen formel işgücü piyasasında bir iş bulamamıştı. Önceleri Cumhurbaşkanlık makamında üst düzey bir memur olarak çalışan bir kadın, Uluslararası Af Örgütü'ne yemek yapıp satarak geçimini güçbela sağlayabildiğini ifade ettikten sonra şunları aktardı: "Ülke dışına çıkmamıza izin vermiyorlar, çalışmamıza izin vermiyorlar. Benim bakmam gereken bir kızım var... Benden ne yapmamı bekliyorlar ki?" Görüşmecisi, ayrıca, kendisini istihdam etme fırsatını başta memnuniyetle kabul eden işverenlerin, ihraç edildiğini duyduktan sonra iş tekliflerini geri çektiklerini aktararak, "İstanbul'da eğitim yapmam için bana bir pozisyon önerdiler. Ama Ankara'da çalışmayı arzu ettiğimi söyleyince, bana burada bir şeyler bulmayı teklif ettiler. Onlara KHK ile ihraç edildiğimi söylediğimde ise beni işe alamayacaklarını, bunun kendilerini tehlikeye sokacağını, lisanslarının iptal edilebileceğini söylediler" dedi.⁴⁵ Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü kişilerin büyük bir bölümü, zaten reddedileceklerinden ötürü herhangi bir iş başvurusunda bulunmadıklarını dile getirdiler. Görüşmecilerden biri, Uluslararası Af Örgütü'ne bir akrabasının şirketinde, akrabasına sorun olabileceğinden korktuğu için çalışmak istemediğini aktardı.⁴⁶

³⁸ Barolar tarafından getirilen kısıtlamalarla ilgili olarak bkz: Sputnik news, *KHK ile ihraç edilen akademisyene bir engel de Baro'dan*, 9 Mart 2017, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201703091027555890-khk-ihrac-akademisyen-engel-baro/>

İhraç edilen kişilerin avukatlık yapmalarına yönelik olarak getirilen kısıtlamalarla ilgili olarak bkz: Türkiye Barolar Birliği'nin 15 Ağustos 2016 tarihli notu <http://www.barobirlik.org.tr/Detay.aspx?ID=71379>

³⁹ Bkz: <http://www.ogretmenlerhaber.com>, *Meb'den İhraç Edilen Öğretmenler Özelde Çalışabilir Mi?* 25 Ekim 2016, <http://www.ogretmenlerhaber.com/ogretmenler-haber/meb-den-ihrac-edilen-ogretmenler-ozelde-calisabilir-mi-h4135.html>

⁴⁰ Uluslararası Af Örgütü tarafından görülen ve Bakanlık tarafından hazırlanmış olan bir belgede kanun hükmünde kararname kapsamında ihraç edilen kişilerin Bakanlık tarafından işleyişleri düzenlenen ve sosyal hizmet sağlayan özel kuruluşlarda istihdam edilmelerinin uygun olmadığı belirtiliyor.

⁴¹ Sağlık Bakanlığı yetkilileriyle Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁴² Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES) ile Diyarbakır'da Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁴³ Aralık 2016 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁴⁴ 22 Temmuz 2016 tarih ve 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Madde 4.3. Sonradan çıkarılan kararnamelerde de aynı hükme yer verildi.

⁴⁵ Şubat 2017 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen görüşme.

⁴⁶ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü kişilerin tamamı ya birikimleri sayesinde, ya arkadaş ya da aile desteğiyle, ya düzensiz piyasada temizlikçilik gibi işler yaparak ya da sendika üyesi olup da ihraç edilenlere ödenen çok düşük bir meblağla hayatlarını idame ettirmeye çalışıyorlardı. Yine görüşülen kişilerin tamamı, uzun vadede bu koşullar altında yaşamlarını sürdürebilme olanaklarının olabileceğine inanmadıklarını ifade ettiler.

3.1 SEYAHAT YASAKLARI

İhraç edilen kamu çalışanlarının pasaportları da kanun hükmünde kararname uyarınca iptal edildi. 673 sayılı kanun hükmünde kararname, kanun hükmünde kararnamelerle ihraç edilen kişilerin eşlerinin pasaportlarının da milli güvenlik gerekçesi ile iptal edileceğini öngörüyor. Ancak bu uygulama, ihraç edilen kişilerin aksine, otomatik olarak gerçekleştirilen bir uygulama değil. Kocaeli Üniversitesi'nden ihraç edilen bir akademisyen, Uluslararası Af Örgütü'ne "Pasaportlarımızın iptal edildiğine dair hiçbir bilgimiz yoktu. Üniversiteden ihraç edilen akademisyenlerden biri havaalanında pasaport kontrolünden geçerken gözaltına alındı. Biz de bunun üzerine avukatımıza kontrol ettirdik. Öyle görünüyor ki hepimizin pasaportlarını iptal etmişler."⁴⁷ Pasaportların iptal edilmesine ilişkin uygulama hem kıdemli devlet memurlarına verilen yeşil pasaportlarda hem de hususi pasaportlara yönelik olarak gerçekleştirildi. Pasaportların iptal edilmesinin ardından ihraç edilen kişilerce yapılan yeni pasaport başvuruları da yetkililer tarafından rutin olarak reddediliyor. Ülkeden ayrılmayı başaramamış kişilerin de çeşitli sorunlar yaşadıkları bildiriliyor. İhraç edilmeden önce Türkiye'den ayrılan bir akademisyen, Uluslararası Af Örgütü'ne Berlin'deki Türkiye Büyükelçiliği'nin kendisine ve diğer ihraç edilen kamu görevlilerine herhangi bir açıklama yapmaksızın konsolosluk hizmeti vermeyi reddettiğini ifade etti.⁴⁸

Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü kişiler ayrıca "terörist" olarak damgalanmanın ülke içindeki seyahat hürriyetleri üzerinde de etkiler yarattığını söylediler. Görüşülen kişilerden bir bölümü Uluslararası Af Örgütü'ne yolculuk esnasında polislerin kimlik belgelerini kontrol etmeleri halinde kayıtlardan kendilerinin kanun hükmünde kararnameler çerçevesinde meslekten ihraç edildiklerinin anlaşılabilceğini ve bunun da ek soruşturmalara ya da gözaltına alınmaya neden olabileceğinden korktukları için uzak mesafelere seyahat etmeye çekindiklerini aktardılar. Görüşülen kişilerden biri, Uluslararası Af Örgütü'ne daha önce İzmir'de ikamet ettiğini ve çalıştığını; ancak İzmir ve Ege Bölgesindeki milliyetçi duygular ve Kürtlere yönelik saldırılardan ötürü terör örgütüyle bağlantısı bulunduğu gerekçesiyle ihraç edilen biri olarak kendini güvende hissetmediğini ve şehirden ayrıldığını aktardı.⁴⁹ Bir diğer görüşmeci de Uluslararası Af Örgütü'ne ailesinin Anadolu'da küçük bir topluluk içinde yaşadığını ve kendisinin ihraç edildiğinin bilinmesinden ötürü ailesini ziyaret etmeyi güvenli bulmadığını ifade etti.⁵⁰

3.2 AİLELER ÜZERİNDEKİ ETKİLER

Görüşmeciler, Uluslararası Af Örgütü'ne ihraç edilmelerinin aileleri üzerinde çok çeşitli etkiler yarattığını dile getirdiler.

İhraç edilen kişilerin yer aldığı listelerin kanun hükmünde kararnamelerde ve internet üzerinde yayımlandığı, bu bilgilerin de kişinin şahsi kayıtlarının bir parçası olduğu ve devlet kurumlarının ve toplumun genelinin görebileceği göz önünde bulundurulduğunda, tüm bunlar ihraç edilen kişiler ve aileleri üzerine ek baskıların doğmasına neden oluyor. Görüşmecilerden biri Uluslararası Af Örgütü'ne "Oğlum okula gitmek istemedi. Diğer çocuklar ona satışıp, annesinin terörist ve hain olduğunu söylemişler" dedi. Bir diğer görüşmeci de okul bursu için mülakat yapılan kızına, görüşmeyi yapan makamların, kızına, annesinin bir terörist olduğunu söylediklerini ve burs verilmediğini aktardı.⁵¹ Çalıştıkları işte bağlı olarak ikamet ettikleri konutları olan ve ihraç edilen kamu görevlileri içinse, bu kişilerin ihraç edilmeleri, aynı zamanda kendileriyle birlikte ailelerinin de evlerini kaybetmeleri anlamına geldi. İhraç edilen akademisyenlerden biri, Uluslararası Af Örgütü'ne, oturdukları lojmandan 15 gün içinde çıkmaya zorlandıklarını söyledi. Kira ödeyebilme gücü bulunmayan bu görüşmeci, durumun bir çözüme kavuşacağını umut ederek, eşiyile birlikte ev eşyaları ve mobilyalarını bir depoya koyduklarını ifade etti. Ancak aradan geçen beş aya rağmen eşya ve mobilyalar hâlâ depodaydı ve bu kişiler kırsal bir bölgede bulunan yazlıklarında ve olası iş imkanlarının uzağında yaşamaya devam ediyorlardı.

⁴⁷ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁴⁸ Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁴⁹ Ocak 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁵⁰ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁵¹ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

Sağlık hizmetlerine erişim de ihraçların etkilerinin hissedildiği konulardan birini oluşturuyor. Kamu çalışanlarına kendileri, eşleri ve ailelerini kapsayan sağlık hizmeti sağlanıyor. Ancak ihraçların ardından, ailelerin sağlık koruması yalnızca üç ay süreliğine daha devam ettirildi. Bu sürenin sonunda ise ailelerin sağlık korumasından faydalanabilmeleri için prim ödemeleri gerekiyor. Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü ihraç edilen kişilerden hiçbiri, herhangi bir gelirleri bulunmadığından ya da tazminat alamadıklarından, sağlık hizmetleri korumasını sürdürebilmiş değildi. Bir akademisyen, Uluslararası Af Örgütü'ne "Eşimin kalp rahatsızlığı var. Kendisi tedavi görüyordu ve ameliyat olması gerekiyor. Gelirimiz yok, ama dağlar kadar hastane borcuyla karşı karşıya kalabiliriz. Tüm bu masrafları nasıl karşılarız, hiç bilmiyorum" dedi.⁵²

Görüşülen kişilerden bir bölümü de Uluslararası Af Örgütü'ne, hükümeti destekleyen bazı aile üyeleriyle, bu aile üyelerinin ihraç edilen kamu görevlilerinin gerçekten de "terörle" bağlantısı bulunduğu inandıklarından ötürü, ilişkilerinin bozulduğunu ve hatta sona erdiğini dile getirdiler. Bir görüşmeci, Uluslararası Af Örgütü'ne ailesinden nasıl soyutlandığını anlatırken "Aileme ne olduğunu açıklayabilecek durumda değilim çünkü kendim de ne olduğunu bilmiyorum. Zaten anlamayacaklardı, bu yüzden de onlara bir şey söylemedim. Hâlâ çalıştığımı düşünüyorlar ama artık konuşmuyoruz"⁵³ dedi. İsminin Abdullah olduğunu söyleyen ihraç edilmiş bir polis memuru da Uluslararası Af Örgütü'ne, "kimsenin beni aradığı yok, ne arkadaşlarım, ne de ailem. Konuşabileceğim hiç kimse kalmadı. Artık sadece erkek kardeşim ve annemle konuşabiliyorum"⁵⁴ dedi. İhraç edilmeden önce Cumhurbaşkanlığı'nda çalışan bir kadın da Uluslararası Af Örgütü'ne şunları aktardı: "Çocuk yapmayı istiyordum. Ama Aralık 2013 tarihinden itibaren devam eden soruşturmanın stresinden ötürü psikolojik sorunlar yaşamaya başladım. Bir psikoloğa gittim ve bana ilaç verdiler. Bu durumda hamile kalmamam tavsiye edildi. Şimdi de görevimden uzaklaştırıldım ve gelecek benim için artık çok daha belirsiz. 40 yaşının üstündeyim ve artık çocuk sahibi olamayacağımdan korkuyorum."⁵⁵

Tüm bu örnekler, ihraçların kişiler ve aileleri üzerinde yarattığı çok çeşitli etkileri ortaya koyuyor. Varlığı kanıtlanan suçlar için ihraç etmenin yanı sıra uygulanabilecek birtakım meşru yaptırımlar vardır. Ancak kişilerin külliyen kamu görevinden men edilmeleri ya da pasaportların rutin bir şekilde iptal edilmesi gibi tedbirler, ihracın haklı olduğu durumlarda dahi hakları ihlal edecek niteliktedir.

⁵² Ocak 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁵³ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁵⁴ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁵⁵ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

4. ETKİLİ BİR İTİRAZ YOLU BULUNMUYOR

“Uluslararası toplum bu kadar saf davranmamalı. Bizim için iç hukukta bir çözüm olmadığı çok açık.”

İhraç edilen bir kamu çalışanı, itirazların incelenmesi için oluşturulan geçici inceleme komisyonuna uluslararası toplum tarafından verildiği düşünülen desteğe dair düş kırıklığını bu şekilde ifade etti.⁵⁶

Ülke çapında, 100 binden fazla kişinin ihraç edilmesinin ardından yaklaşık 1300 kişi yetkililer tarafından görevlerine iade edildi, fakat bu kararların hangi kıstas ve süreçler uyarınca alındığı bilinmiyor. Göreve iade işlemlerinin idare mahkemelere yapılan itirazlar neticesinde gerçekleşmiş olması pek de olası görünmüyor; zira idare mahkemeleri tarafından sonuçlandırılan bir davanın varlığı bilinmiyor. Dolayısıyla da göreve iade kararlarının valiliklere yapılan itirazların ardından alınmış olması muhtemel görünüyor. Daha muhtemel olan bir diğer ihtimal ise, kararların siyasi partiler tarafından arkadaşları adına yapılan lobiler neticesinde alındığı.⁵⁷

Türkiye'deki mevcut düzenlemeler çerçevesinde, kanun hükmünde kararname uyarınca yapılan ihraçlara ya da kamu görevinden çıkarılmalara karşı etkili bir itiraz yolu bulunmuyor. Türkiye'deki idare mahkemeleri, ihraçların idari bir karar olmadığı; bu kararların, adlarından da belli olduğu üzere kanun hükmünde kararname uyarınca bir parçası olduklarından ötürü açılan davalar konusunda yetkilerinin bulunmadığı yönünde kararlar verdiler.⁵⁸ Ülkedeki en üst düzey idari mahkeme olan Danıştay da yerel idari mahkemeler tarafından bir karar verilmedikçe davaları inceleme yetkisinin bulunmadığına hükmetti.⁵⁹ 2012 yılından beri bireysel başvuruları alma yetkisi bulunan Anayasa Mahkemesi'nin de olağanüstü hal ilan edildiğinden ve dolayısıyla da kendisinin bu kapsamdaki kararname uyarınca anayasaya uygunluğunu denetleme yetkisine sahip olmadığı yönündeki kararından ötürü, geçen on ay içinde davaları inceleme konusunda istekli görüldüğünü söylemek mümkün değil.⁶⁰ Anayasa Mahkemesi'nin kanun hükmünde kararname uyarınca alınan bireysel tedbirleri inceleyip incelemeyeceği hususu henüz bir netlik kazanmamış olsa da, Mahkeme şimdiki dek böyle bir incelemede bulunmadı. Eylül 2016 tarihi itibarıyla olağanüstü hal süresince alınmış olan kararlara karşı yaklaşık 45 bin dava hâlâ derdest haldeydi. Bu raporun yayımlandığı tarih itibarıyla de bu sayı büyük bir ihtimalle katlanarak arttı.⁶¹ İhraç edilen kamu çalışanları itiraz dilekçelerini valiliklere de sundular. Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü kişilerin tamamı ya idari mahkemelere itirazda bulunmuş ve dilekçelerini valiliklere sunmuştu ya da bu yollara başvurma hazırlığı içindeydi. Ancak görüşülen kişilerden

⁵⁶ Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁵⁷ Görevlerine iade edilen kişilerin isimlerine, tıpkı ihraç edilen kişilerde olduğu üzere, yayımlanan kanun hükmünde kararnamelerde yer verildi.

⁵⁸ İnsan Hakları Ortak Platformu, *685 Sayılı KHK ile kurulan OHAL Komisyonu etkili bir hukuk yolu mu?* Kerem Altıparmak, Ocak 2017, sayfa 1-2, http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2017/03/%C4%B0nceleme-Komisyonu_OHAL.pdf

⁵⁹ Bianet, *Danıştay Kararı: KHK ile İhraç Edilenler İdare Mahkemesine Başvuracak*, 6 Ekim 2016, <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/180456-danistay-karari-khk-ile-ihrac-edilenler-idare-mahkemesine-basvuracak>

⁶⁰ Venedik Komisyonu, *15 Temmuz 2016 Başansız Darbe Girişimi Sonrasında Çıkarılan 667 İla 676 Sayılı Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnameleri Hakkında Görüş*, 190-205 paragraflar, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=CDL-AD\(2016\)037-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=CDL-AD(2016)037-e)

⁶¹ A.g.y., 195. paragraf.

hiçbiri şimdide dek valiliklerden herhangi bir yanıt almamış ya da kendilerine idari mahkemeler tarafından itirazlarının alındığına dair bir tebligat yapılmamıştı. 29 Nisan 2017 tarihinde çıkarılan 690 sayılı KHK ise mahkemelere yapılacak her türlü itirazı fiili olarak engelleyerek, mahkemelerin yapılan itirazları, o tarihte oluşturulması planlanan geçici inceleme komisyonuna göndermeleri şartı getirdi.⁶²

İhraç edilen kamu çalışanlarının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) önünde de bir hukuk yolu bulma umutları henüz yok. Zira AİHM, şimdide dek önüne gelen başvurular hakkında, iç hukuk yollarının tüketildiğinin ispat edilemediği gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı verdi.⁶³ İtirazların incelenmesine yönelik yasal bir yapının yokluğu karşısında iç hukukta bir itiraz mekanizmasının tesis edilmesine yönelik ulusal ve uluslararası baskılar büyüyor. Bu çağrılar yapan kurumlar arasında bağımsız ve tarafsız geçici bir komisyon kurulması tavsiyesinde bulunan Venedik Komisyonu da bulunuyor.⁶⁴ Yetkililer de bu baskılara bir yanıt olarak, 22 Ocak 2017 tarihinde 685 sayılı kanun hükmünde kararnameyi çıkardı. Bu kararname, olağanüstü hal kapsamında ihraç edilen kişiler ile kapatılan kurumların yapacakları itirazların incelenmesi amacıyla altı ay içerisinde idari bir komisyonun ihdas edilmesi şartını içeriyor. 16 Mayıs 2017 tarihinde Başbakan Binali Yıldırım bu komisyonun yedi üyesinin isimlerini açıkladı ancak komisyon henüz başvuruları değerlendirmeye başlamadı.

Fakat ne komisyon ne de AİHM'den gelen yanıt, ihraç edilen kişilere, avukatlarına ya da bu kişilerin mensup oldukları sendika temsilcilerine bir güven telkin edebilmiş değil. İhraç edilen kamu çalışanlarından biri, Uluslararası Af Örgütü'ne "Uluslararası topluma güvenimi yitirdim. Burada ne olup bittiğini bilmiyorum olmalarına ve tüm bu yaşananlar karşısında başlarımla öte yana çevirmiş olmalarına inanmıyorum" dedi. Bir diğer ihraç edilen görüşmeci de yeni itiraz mekanizması hakkında Uluslararası Af Örgütü'ne görüşlerini şu şekilde aktardı: "Bizi yok yere kapının önüne koydular. Şimdi fikirlerini değiştireceklerine inanmıyorum."

Komisyonun bağımsız olmaması ciddi bir endişe kaynağı oluşturuyor; zira komisyonun yedi üyesinden üçü Başbakanlık tarafından, birer üyesi Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı tarafından, iki üyesi de Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK, en yüksek yargı organı) tarafından belirlendi. Ancak bu kurumların tamamı verilen ihraç kararlarından sorumlu olan kurumlar. Adalet Bakanlığı yetkilileri ise, komisyonda üyelerinin, görevlerinin ilk iki senesinde haklarında cezai ya da idari bir soruşturma başlatılmadığı müddetçe görevden alınmayacaklarına dair bir güvenceye yer verilmiş olmasına binaen komisyon üyelerinin bağımsızlık güvencelerine sahip olduklarını beyan ediyorlar.⁶⁵

Komisyon için öngörülen çalışma usulü de komisyonun etkinliğinden şüphe edilmesine neden oluyor. Nitekim şimdide dek verilen kararlar mevcut idari ya da cezai yargılama usullerine dayanılarak alınmadığından, komisyonun kişilerin ihraç edilmelerinin haklı olup olmadığını hangi kıstaslar ışığında değerlendirileceği sorusu belirsizliğini koruyor. İhraçlara ya da meslekten çıkarmalara neden olan kanıtların da kişiler tarafından görülemeyecek olması ve dolayısıyla da kişilerin etkili bir savunma yapamayacak olmaları da komisyona yapılacak başvuruları kısıtlayan bir diğer unsur olarak ortaya çıkıyor.⁶⁶

Bir diğer önemli mesele de yedi kişilik bir komisyonun, olağanüstü hal kararnameleri kapsamında ihraç edilen 100 binden fazla insan ve kapatılan yüzlerce dernek ve kuruluşun yapabilecekleri itirazları inceleyebilme kapasitesinin bulunmaması. Zira komisyonun yalnızca bireyler tarafından yapılan başvuruların tümünü, öngörülen iki yıllık zaman zarfında inceleyebilmesi için bile, günde yüzlerce karar vermesi gerekecek. Adalet Bakanlığı yetkilileri Uluslararası Af Örgütü'ne, yedi kişilik komisyonun kapasitesinin bir sekreteryaya ile güçlendirileceğini ve komisyona ilave vazifeler verilmeyeceğini ifade etti.⁶⁷ Ancak komisyonun sekreteryasında görev yapacak kişilerin Başbakanlık tarafından sağlanacak olması, komisyonun bağımsızlığını daha da zayıflatacak.⁶⁸

Komisyonun tasarımıdaki bu eksiklikler göz önünde bulundurulduğunda, komisyonun tesis edilmesinin doğuracağı temel sonuç, kişilerin etkili bir hukuk yoluna erişimlerini muhtemelen geciktirmek olacak. Dahası, 685 sayılı kanun hükmünde kararname uyarınca, komisyon kendisine yapılan bir

⁶² 29 Nisan 2017 tarih ve 690 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 56. madde, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.690.pdf>

⁶³ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 8 Aralık 2016, *Başarısız darbe girişimin ardından olağanüstü hal kararnamesiyle meslekten çıkarılan öğretmenin başvurusu iç hukuk yollarının tüketmedi* <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=003-5571467-7027985&filename=Decision%20Zihni%20v.%20Turkey%20-%20dismissal%20of%20a%20teacher%20by%20emergency%20legislative%20decree.pdf>

⁶⁴ Venedik Komisyonu, *15 Temmuz 2016 Başarısız Darbe Girişimi Sonrasında Çıkarılan 667 İla 676 Sayılı Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnameleri Hakkında Görüş*, 220-222. paragraflar, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)037-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)037-e)

⁶⁵ Adalet Bakanlığı yetkilileriyle Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme. Ayrıca bkz: 685 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 11. madde, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170123-4.htm>

⁶⁶ Adalet Bakanlığı yetkilileri, Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşmede, Uluslararası Af Örgütü'ne, komisyona itirazda bulunan kişilerin kendileri aleyhine olan delilleri göremeyeceklerini teyit ettiler.

⁶⁷ Adalet Bakanlığı yetkilileriyle Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁶⁸ 685 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Madde 12.1., <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170123-4.htm>

başvuruya ilişkin olarak karar vermesinin ardından, bu karara karşı (HSYK tarafından belirlenecek olan) Ankara'daki bir ya da birden fazla idare mahkemesinde itiraz edilebilecek. Bu da davaların Danıştay'a ve ardından Anayasa Mahkemesi'ne götürülmesi önünde ikinci bir geciktirici etki yaratarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuru yolunun en az on yıl sürebilecek bir hukuki mücadelenin ardından mümkün olabilmesi sonucunu doğuracak.

İhraçların keyfi niteliği ve sebep olduğu çok geniş kapsamlı sonuçları göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye hükümetinin hızlı, bağımsız ve tarafsız bir itiraz yöntemi tesis etmesine acil biçimde ihtiyaç duyuluyor. Komisyonun bu gerekleri yerine getiremediği çok açık ve dolayısıyla da gecikmeksizin değiştirilmesi gerekiyor. Ancak böyle bir değişikliğin büyük bir ihtimalle nihai olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ihraçlara ilişkin olarak yapılan başvuruları kabul etmeye başlamasının ardından mümkün olabileceği düşünüldüğünde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de yine gecikmeksizin vakaları kabul etmelidir.

5. ULUSLARARASI HUKUK VE ULUSLARARASI STANDARTLAR

Kitlese düzeydeki ihraçlar, diğere türlü çalışma olanaklarının kısıtlanması ve ihraçlara eşlik eden diğere tedbirler uluslararası sözleşmeler tarafından güvence altına alınan çok sayıda insan haklarını tehdit ediyor. Fiili ya da varsayılan siyasi mensubiyet nedeniyle ihraç etme, Türkiye'nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin (BM ICCPR) 26. maddesine güvence altına alınan ayrımcılığa uğramama hakkının ihlal edilmesi anlamına geliyor.⁶⁹ Yine Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 2. maddesi ile Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AIHS) 14. maddesi, bu sözleşmelerde yer verilen hakların ayrımcılık gözetilmeksizin güvence altına alınmasını da öngörüyorlar.⁷⁰ Kişilerin siyasi mensubiyetleri, sendika üyelikleri ya da gösteriler de dâhil olmak üzere eylemlere katılma gereğesiyle ihraç edilmeleri aynı zamanda Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve AIHS tarafından korunan ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlükleri ile ayrımcılık yasağını da ihlal ediyor.⁷¹

Öte yandan, insanların mesleklerini, kamu sektöründe ve hatta tümüyle, icra etmekten alıkonulmaları sonucunu doğuran bu ihraçlar, Türkiye'nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 6. maddesi tarafından korunan çalışma hakkını da ihlal ediyor.⁷² Meslekten çıkarılmanın aynı zamanda tüm bir istihdam olanağından da dışlanmaya neden olduğu uzun vadede, sosyal güvenlik desteği gibi alternatif gelir kaynaklarının mevcut olmadığı bir ortamda, ihraçlar, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 11. maddesine güvence altına alınan kişilerin yeterli düzeyde yaşam standardına sahip olma haklarını da tehdit ediyor.⁷³ İhraçların, ihraç edilen

⁶⁹ Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 26. maddesine göre: "Herkes yasalar önünde eşittir ve hiçbir ayırım gözetilmeksizin yasalarca eşit derecede korunur. Bu bakımdan, yasalar her türlü ayırımı yasaklayacak ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka fikir, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya diğere statüler gibi, her bağlamda ayrımcılığa karşı eşit ve etkili korumayı temin edecektir."

⁷⁰ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. maddesine göre "Bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğere kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır."

⁷¹ Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 19. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarına göre, "Herkes, kimsenin müdahalesi olmaksızın istediği düşünceye sahip olma hakkına sahiptir." ve "Herkes, düşüncelerini açıklama hakkına sahiptir; bu hak, herkesin, ülkesel sınırlara bağlı olmaksızın her çeşit bilgiyi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde, sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde araştırma, edinme ve iletme özgürlüğünü de içerir." Yine Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 22. maddesinin birinci fıkrasına göre "Herkesin, kendi çıkarlarını korumak için sendikalar kurmak ya da bunlara girmek hakkı da dahil olmak üzere, başkalarıyla bir araya gelip dernek kurma hakkı vardır." Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin birinci fıkrasına göre de "Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve bilgi ve görüş alma ve bunları yayma özgürlüğünü de içerir. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ya da sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir." Son olarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. maddesinin birinci fıkrasına göre "Herkes barışçıl nitelikli toplanma ve çıkarlarını korumak için sendika kurma ve sendikaya girme hakkı dahil, başkalarıyla birlikte örgütlenme hakkına sahiptir."

⁷² Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 6. maddesinin birinci fıkrasına göre "Bu Sözleşme'ye taraf devletler, herkesin çalışma hakkını tanırlar ve bu hakkı korumak için gerekli tedbirleri alırlar. Çalışma hakkı, herkesin kendi seçtiği ve girdiği bir işte çalışarak geçimini sağlama imkanına ulaşma hakkını da içerir."

⁷³ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 11. maddesinin birinci fıkrasına göre "Bu Sözleşme'ye taraf devletler, herkese, kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam standardına sahip olma hakkını sağlar. Bu standart, yeterli beslenme, giyim ve konut da dahil

kişiler ve ailelerinin lojmanları boşaltmaya zorlanmaları gibi sonuçları ise hem Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi hem de AİHS tarafından korunan özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkına müdahale teşkil ediyor ve bazı vakalarda ise bu hakkın ihlal edilmesine neden oluyor.⁷⁴ Pasaportların rutin bir şekilde iptal edilmesi, kişilerin yurtdışına çıkışlarının engellenmesi gibi kanun hükmünde kararname kapsamında alınan diğer ilave tedbirler de Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 12. maddesi çerçevesinde korunan seyahat hürriyetinin ihlal edilmesi anlamına geliyor.⁷⁵

İhraçların gerçekleştirilme usulü ve özellikle de adil ve etkili bir itiraz prosedürünün bulunmaması ise medeni yargı bağlamındaki adil yargılanma hakkı ile etkili bir hukuk yoluna erişim hakkını tehdit ediyor.⁷⁶ Haksız yere ihraç edilmek aynı zamanda çalışma hakkının da ihlal edilmesine neden olabilir. Türkiye, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 158 No'lu Hizmet İlişkinine Son Verilmesi Sözleşmesi'ne taraf ve bu sözleşme gerekli özen yükümüne riayet edilmeksizin gerçekleştirilebilecek keyfi işten çıkarmalara dair bir koruma sağlıyor. Sözleşmede yer verilen en önemli güvenceler arasında çalışanın kapasitesine veya işin yürütümüne dayalı geçerli bir son verme nedeni olmadıkça hizmet ilişkisine son verilememesi ile hakkındaki iddialara karşı savunma fırsatı verilmeden bir çalışanın hizmet ilişkisinin sona erdirilememesi yer alıyor.⁷⁷

İlk olarak 20 Temmuz 2016 tarihinde ilan edilen olağanüstü hal, takvime göre 19 Temmuz 2017 tarihinde sona erecek. Devletlerin, ulusun varlığını tehdit eden bir olağanüstü durumla mücadele etmek amacıyla resmi olarak ilan edilen olağanüstü hal kapsamında Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve AİHS'te öngörülen belli başlı yükümlülüklerini askıya alabilme imkânları olsa da, yetkililer bu tür durumlarda dahi sözleşmelerde yer verilen haklara saygı gösterme ve bu hakları koruma yükümlülüğü altındadır. Devletlerin aynı zamanda olağanüstü hal kapsamında getirilen tüm ek kısıtlamaların kesinlikle olağanüstü halin gerektirdiği ölçüde ve gerçekleştirilmesi hedeflenen meşru amaçla orantılı olmasını sağlama ve bu ek kısıtlamaların yalnızca istisnai ve geçici nitelikte olmasını temin etme yükümlülükleri de bulunmaktadır.⁷⁸ Dahası, insanların ekonomik ve sosyal hakları ile temel sosyo-ekonomik ihtiyaçlarının daima güvence altına alınmasını vurgulayan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi çerçevesindeki yükümlülüklerin askıya alınmasına hiçbir suretle müsaade edilmemektedir.

olmak üzere, yeterli bir yaşam düzeyine sahip olma ve yaşam koşullarını sürekli geliştirme hakkını da içerir. Taraf devletler bu hususta hür rızaya dayalı uluslararası işbirliğinin temel önemini kabul ederek, bu hakkın gerçekleşmesini güvence altına almak için uygun tedbirler alacaklardır.”

⁷⁴ Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 17. maddesinin birinci fıkrasına göre “Hiç kimsenin özel hayatına, ailesine, evine ya da haberleşmesine keyfi ya da yasadışı olarak müdahale edilemez; hiç kimsenin şeref ve itibarına yasal olmayan tecavüzlerde bulunulamaz.” Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. Maddesinin birinci fıkrasına göre de “Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.”

⁷⁵ Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 12. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarına göre “Yasal olarak bir Devletin ülkesinde bulunan herkes, o ülke içinde özgürce hareket etme hakkına ve ikametgahını seçme özgürlüğüne sahiptir.” ve “Herkes kendi ülkesi de dahil olmak üzere herhangi bir ülkeyi terk etmekte özgürdür.”

⁷⁶ Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 2. maddesinin üçüncü fıkrasına göre “Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet: a) bu Sözleşme ile tanınan hakları ve özgürlükleri ihlal edilmiş olan her şahsın, bu ihlal resmi sıfatla görev yapan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa bile, etkin şekilde telafi edilmesini güvence altına almakla; b) Böyle bir telafi talebinde bulunan herkesin haklarının yetkili yargı, yürütme ya da yasama organlarıncaya ya da Devletin yasal sisteminde öngörülen başka bir yetkili organ tarafından karara bağlanmasını ve yargısal telafi olanaklarının sağlanmasını güvence altına almakla;; c) Bu hukuki yollardan sağlanan kararların yetkili organlarca uygulanmasını güvence altına almakla yükümlüdür.” Yine aynı sözleşmenin 14. ve 15. maddeleri de adil yargılanma hakkını korumaktadır. Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 14. maddesinin birinci fıkrasına göre “Herkes mahkemeler ve yargı organları önünde eşittir. Herkes, bir suçla itham edildiğinde ya da bir hukuk davasında hak ve yükümlülükleri hakkında karar verilirken, yasal uyarınca kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde adil ve kamuya açık bir duruşma hakkına sahiptir. Demokratik bir toplumda ahlak, kamu düzeni ya da ulusal güvenlik gerekçeleriyle ya da tarafların özel hayatları bunu gerektirdiğinde, ya da özel durumlarda, mahkeme, açıklığın adaletle zarar vereceği düşüncesine vardığı takdirde, mahkemenin gerekli gördüğü ölçüde, basın ve dinleyiciler duruşmaların tümü ya da bir kısmının dışında tutulabilirler. Ancak, küçüklerin çıkarları aksini gerektirmedikçe, ya da duruşmalar çocukların vesayetine ilişkin evlilikle ilgili uyuşmazlıklar hakkında olmadıkça, ceza ya da hukuk davalarında verilecek herhangi bir kararın aleni olması zorunludur.” Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 13. maddesi de etkili hukuk yoluna başvuru hakkını düzenlemektedir. Söz konusu maddeye göre “Bu Sözleşmede düzenlenen hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlalini bir resmi sıfatla tasarrufta bulunan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olması dikkate alınmaksızın, ulusal bir makam önünde etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkına sahiptir.” Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi de adil yargılanma hakkını düzenlemektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin birinci fıkrasına göre “Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar aleni olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.”

⁷⁷ Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi'nin 4. maddesine göre “İşçinin kapasitesine veya işin yürütümüne veya işyeri gereklerine dayalı geçerli bir son verme nedeni olmadıkça hizmet ilişkisine son verilemez.” Aynı sözleşmenin 7. maddesine göre de “İşverenden makul ölçülerde göre beklenemeyecek haller hariç, hakkındaki iddialara karşı savunma fırsatı verilmeden bir işçinin hizmet ilişkisi, o işçinin tutumu ve verimi ile ilgili nedenlerle sona erdirilemez.”

⁷⁸ Devletlerin Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne uyumlarını izlemekle görevli bağımsız bir uzman organ olan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi bu hususları Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 4. maddesinde Yer Alan Olağanüstü Halde Yükümlülüklerin Askıya Alınmasına İlişkin 29 Sayılı Genel Yorumunda ele almıştır.

6. TAVSİYELER

TÜRKİYE HÜKÜMETİ'NE TAVSİYELER:

- Kamu çalışanlarının keyfi bir şekilde ihraç edilmelerine son verilmelidir;
- Uygulanacak herhangi bir disiplin cezasının, kişilerin siyasi görüşlerinden ya da ifade, barışçıl bir şekilde toplanma ya da örgütlenme özgürlüğü gibi sahip oldukları insan haklarını kullanmalarından ötürü değil, çalışanın kapasitesi veya işini yürütmesine dayalı olarak verilmesi güvence altına alınmalıdır;
- Haklarında disiplin işlemleri başlatılan kamu çalışanlarının işyeri sendika temsiliyeti hakkına sahip olması ve herhangi bir yaptırımın uygulanması öncesinde savunma yapabilmesi için etkin bir imkân bulunması sağlanmalıdır;
- Açığa alma ya da ihraçla neticelenen her türlü disiplin işleminde, bu işlemin doğuracağı sonuçların çalışma hakkı, seyahat hürriyeti, sağlık hakkı, konut hakkı ve yeterli düzeyde yaşam standardında sahip olma hakkı başta olmak üzere insan haklarından mahrum edilmeye sebep vermemesi güvence altına alınmalıdır;
- Kamu çalışanlarının, kanun hükmünde kararnameler kapsamında haklarında verilen ihraç kararları ile kamu hizmetinden çıkarılma kararlarına karşı başvurabilecekleri gerçek anlamda bağımsız, tarafsız, şeffaf ve etkili bir itiraz mekanizması tesis edilmeli ve bu kişilerin etkili bir hukuk yoluna sahip olma haklarının güvence altına alınması için kendilerine adli yardım ve destek sağlanmalıdır;
- Herhangi bir suiistimali bulunduğu tespit edilmeyen kamu çalışanlarının önceki işlerine iade edilmeleri ve/veya bu kişilere uygun tazminat sağlanması güvence altına alınmalıdır

TÜRKİYE'NİN MÜTTEFİKLERİNE, AVRUPA BİRLİĞİ'NE VE AVRUPA KONSEYİ'NE TAVSİYELER:

- Türkiye'ye adaletsiz ihraçlara son verme ve mevcut itiraz mekanizmalarının etkili bir iç hukuk yolu teşkil etmediğini tespit etmek suretiyle etkili itiraz mekanizmaları tesis etme yönünde çağrıda bulunulmalıdır.

**ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ
KÜRESEL BİR İNSAN HAKLARI
HAREKETİDİR. BİRİSİNE
ADALETSİZLİK YAPILDIĞINDA,
BU HEPİMİZİ İLGİLENDİRİR.**

BİZE ULAŞIN

info@amnesty.org

+44 (0)20 7413 5500

BİZE KATILIN

www.facebook.com/AmnestyGlobal

@Amnesty

GELECEK KARANLIK

TÜRKİYE'DE İHRAÇ EDİLEN KAMU ÇALIŞANLARINA YÖNELİK SONU GELMEYEN BASKILAR

Temmuz 2016 tarihindeki kanlı darbe girişiminin başarısız olmasından ötürü hissedilen rahatlama, Türkiye yetkililerinin hükümeti eleştiren ve eleştirdiği düşünülen kişilere karşı başlattığı daha önce benzeri görülmemiş baskıdan ötürü, yalnızca kısa bir zaman sürebildi. 100 binden fazla kamu çalışanı ihraç edildi, medya organları ve sivil toplum örgütleri kapatıldı ve 120'den fazla gazeteci tutuklu yargılanmak üzere cezaevine konuldu.

Bu rapor, ilan edilmesinin ardından 10 aydır devam eden olağanüstü hal kapsamında çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerle mesleklerinden ihraç edilen ve aralarında polis memurları, öğretmenler, askerler, doktorlar, hakim, savcı ve akademisyenlerin de bulunduğu kişilerin durumuna odaklanıyor. Kitlese düzeydeki bu ihraçlar, son derece muğlak ve genel bir şekilde ifade edilen “terör örgütleriyle iltisakı bulunduğu” gerekçesiyle ve keyfi olarak gerçekleştirildi. İhraç edilen kamu çalışanlarına meslekten çıkarılmalarının nedenleri belirtilmediği gibi, bu kişilerin haklarında verilen ihraç kararlarına karşı itirazda bulunabilecekleri etkili bir yolları da bulunmuyor. Sadece bir anda işlerinden olmakla kalmayıp, aynı zamanda tüm kamu hizmetinin de dışına atılan bu kişilerin çoğu için söz konusu bu durum, kariyerlerine devam edememe ya da arkadaşlarının veya ailelerinin desteği olmaksızın geçimlerini idame ettirememeleri anlamına geliyor. İhraç edilenlerin pasaportları da yetkililer tarafından iptal edildiğinden, yurtdışındaki istihdam imkânlarına da erişemiyorlar. Uluslararası Af Örgütü, keyfi ihraçlara son verilmesi ve hâlihazırda ihraç edilmiş kişiler için hızlı ve etkili bir itiraz mekanizmasının tesis edilmesi çağrısında bulunuyor.